2nd INTERNATIONAL ARCHEOLOGY, ART, HISTORY AND CULTURAL HERITAGE CONGRESS

September 09-11, 2022
Sanfiurfa / Turkey

(THE PROCEEDINGS BOOK)

EDITOR
Dr. Kenan BEŞALTI

ISBN: 978-625-7464-99-4

https://www.izdas.org/arkeolojikongresi

2nd INTERNATIONAL ARCHEOLOGY, ART, HISTORY AND CULTURAL HERITAGE CONGRESS

SEPTEMBER 09-11, 2022 / Sanliurfa / Turkey

THE PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Dr. Kenan BEŞALTI

Issued: 26.09.2022
ISBN: 978-625-7464-99-4

Yayın Tarihi: 26.09.2022
ISBN: 978-625-7464-99-4

https://www.izdas.org/arkeolojikongresi

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE
2nd INTERNATIONAL ARCHEOLOGY, ART, HISTORY AND CULTURAL HERITAGE CONGRESS

DATE and PLACE
September 09-11, 2022 / Sanliurfa, Turkey

ORGANIZATION
IKSAD INSTITUTE
iksadinstitute.org
iksad.org.tr
iksadyayinevi.com

ORGANIZING COMMITTEE
Dr. İlkgül KAYA
Dr. Kenan BEŞALTI
Dr. Sehrana KASIMİ
Dr. Berna YILDIRIM ATEŞ
Dr. Can ERPEK
Dr. Servet ÖZKAN
Gönül EDEŞLER
Neslihan BALCI

NUMBER of ACCEPTED PAPERS - 28
NUMBER of REJECTED PAPERS - 10

PARTICIPANTS COUNTRY
Turkey-13, Algeria-2, Azerbaijan-4, India-5, South Africa-1, Spain-1, Uzbekistan-1, Vietnam-1

*Double blinded evaluation proces

SCIENTIFIC COMMITTEE

2nd INTERNATIONAL ARCHEOLOGY, ART, HISTORY AND CULTURAL HERITAGE CONGRESS

SEPTEMBER 09-11, 2022
ŞANLIURFA / TÜRKİYE

Meeting ID: 841 0341 1906
Passcode: 091011

CONGRESS PROGRAM

PARTICIPANT COUNTRIES

Türkiye, Spain, Vietnam, India, South Africa, Algeria, Uzbekistan, Azerbaijan

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- **Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir**
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ **Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.**
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,

exp. Hall-1, Ali ÖZDEMİR

Date: 09.09.2022

Ankara Local Time: 10^{30}-12^{30}

Session -1, Hall - 1

Head of the Session: Prof. Dr. Naif A. Haddad

Autors	University	Title
Ananda Majumdar	*University of Alberta*	GLIMPSES OF CANADIAN CULTURE – A LESSON PLAN
Associate Professor Dr. Daljit Kaur	Mata Sundri college for Women	GURDWARAS: QUINTESSENCE OF SIKH CULTURAL HERITAGE
Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka	*University of Zululand*	LEARNING THE WHY AND HOW OF MUSICAL CREATIVITY: THE CASE OF CHILDREN'S MUSICAL ARTS IN THE BAPEDI CULTURE
BOUKERMA Rima Prof. DEBACHE BENZAGOUTA Samira Lect. MANSOURI Lamia	*University of Algiers* *University of Constantine*	FOR A REVITALIZATION OF DOWNTOWN SKIKDA THROUGH THE DEVELOPMENT OF ITS ROMAN THEATER
Mira N. Haddad Prof. Dr. Naif A. Haddad Prof. Leen A. Fakhoury	*IE University* *Hashemite University* *German Jordanian University*	INSIGHTS ON PREHISTORIC CAVES ART PAINTING: WHY AND WHO WAS THE FIRST ARTIST, MAN OR WOMAN?
Subhashish Dey	*Gudlavalleru Engineering College*	EFFECTS OF AIR POLLUTIONS ON THE DETERIORATION OF TAJ MAHAL QUALITY IN INDIA

Date: 09.09.2022

Ankara Local Time: 10^{30}-12^{30}

Session -1, Hall - 2

Head of the Session: Assist. Prof. Dr. Esra KAÇMAZ LEVENT

Autors	University	Title
Dr. Zafer GÜLSAR	*M.E.B.*	HISTORICAL GRAVESTONES AND REFLECTIONS OF GRAVESTLE MOTIF: XII. CENTURY AHLAT SQUARE CEMETERY PROJECTION
Assist. Prof. Dr. Muzaffer DURAN	*Suleyman Demirel University*	INFLUENCE ON PARTHIA (ARSACID) AND SASANİD OF PERSIAN SOVEREIGNTY SYMBOLS
Assoc. Prof. Dr. Esat AYYILDIZ	*Kafkas University*	THE EFFECT OF LAKHMIDS ON ARABIC LITERATURE
Res. Assist. Ebrar AYYILDIZ	*Kafkas University*	THE ANCIENT CITY OF PETRA IN ARABIC LITERATURE
Laleş USLU AZARAK	*Dicle University*	ON THE RELATIONSHIP OF SNAKE FIGURES WITH BIRTH IN SOUTHEASTERN ANATOLIA NEOLITHICS
Assist. Prof. Dr. Esra KAÇMAZ LEVENT	*Batman University*	AN ASSESSMENT ON “BECAEFUL” AS AN ELEMENT OF VIOLENCE POLICY IN NEW-ASSUR
Qənirə QAFARLI	*The National Museum of history of Azerbaijan*	HEYDAR ALIYEV FOUNDATION - HUMANISM IDEALS, MISSION TO RETURN AGAIN LIBERATED KARABAKH CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE TO THE PEOPLE

Date: 09.09.2022

Ankara Local Time: 10^{30}-12^{30}

Session -1, Hall - 3

Head of the Session: Dr. Pham Duc THUAN

Autors	University	Title
Assistant Professor Vaibhav Kant Singh	*Central University*	A SURVEY REPORT ON THE HISTORICAL DEVELOPMENT THAT TOOK PLACE IN TURKEY
Dr.Pham Duc THUAN Pham Thi Phuong LINH	*Can Tho University*	PRIME MINISTER VO VAN KIET'S CONTRIBUTIONS TO VIETNAM'S DEVELOPMENT
Sana MEKKI Prof. Leila SRITI	*University of Biskra*	TOWARDS A REVALORIZATION OF THE RAMMED EARTH IN THE KSOUR OF LAGHOUAT, ALGERIA
Assist.Prof.Vaibhav Kant Singh	*Central University*	HISTORICAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
Nodirjon Abdulahatov	*Regional Center for Retraining and Advanced*	RARE ARCHAEOLOGICAL FINDS OF ANCIENT QUVA [QUBO]
Farqana Agayeva	*ANAS*	IMITATIVE WORDS AS A SPECIAL LEXICAL-GRAMMATICAL CATEGORY (Based on the materials of the epic "Book of Dede Gorgud")
Keziban Çelik Başak İpekoğlu	*İzmir Institute of Technology*	CONSTRUCTION TECHNIQUES OF PREHISTORIC REMAINS: GÖBEKLI TEPE ENCLOSURES

Date: 09.09.2022

Ankara Local Time: 10^{30}-12^{30}

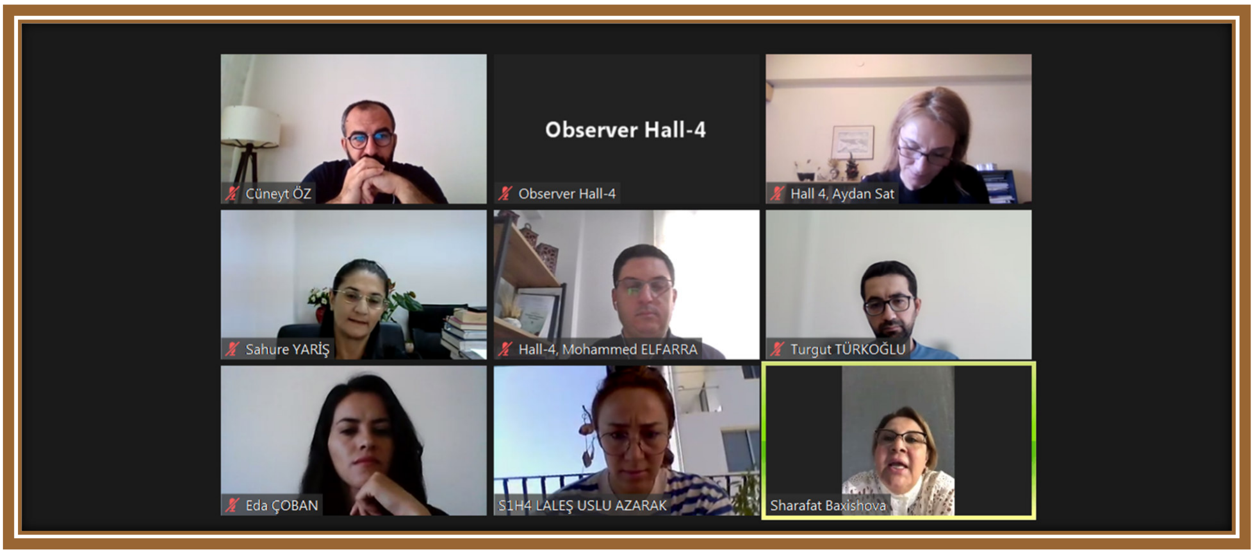
Session -1, Hall - 4

Head of the Session: Assist. Prof. Dr. Cüneyt ÖZ

Autors	University	Title
Assoc. Prof. Sharafat Aram BAKHISHOVA	*ADPU*	THE IMPORTANCE OF RAISING TOLERANT CULTURE IN CHILDREN
Ibrahimov HUSEYN Alpay İBRAHIMLI	*Institute of Philosophy of ANAS* *Azerbaijan State University*	THE CONNECTION OF MODERN MANAGEMENT AND SOCIAL AND CULTURAL SCIENCES
Elif ÖZDOĞLAR	*Kütahya Dumlupınar University*	UKRAINE MICROMINIATURE MUSEUM AND MYKOLA SYADISTRI'S UNIQUE ARTISTIC APPROACH AS A CULTURAL HERITAGE
Mohammed ELFARRA Prof. Dr. N. Aydan SAT	*Gazi University*	CONSERVATION OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN CONFLICT AREAS
Mohammed ELFARRA Prof. Dr. N. Aydan SAT	*Gazi University*	CONSERVATION OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE: AN INSTITUTIONAL PERSPECTIVE
Sahure YARİŞ	*Dicle University*	FIGURED ORNAMENTS IN ARTUKLU ART DİYARBAKIR (CENTER)
Turgut TÜRKOĞLU Eda ÇOBAN Assoc. Prof. Dr. Gonca AYTAŞ	*Afyon Kocatepe University*	RUG WEAVING AS AN INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: THE EXAMPLE OF BAYAT RUG
Assist. Prof. Dr. Cüneyt ÖZ	*Dicle University*	AN BRAZIER FRAGMENT FROM THE THEATER OF MYRA

PHOTO GALLERY

Hall-1, Observer
Hall-1, Observer
Hall 1, Prof Naif Haddad
mira haddad
Ananda Majumdar - ...
hall1-LFakhoury
Orijinal Ses: Kapalı
Kaydediliyor...
Kalan: 09:11:49
Animal drawings always make up the majority of images in these caves from all periods.
• some of them additionally include a small number of humans, but also sometimes human heads or genitals are shown in isolation.
• In the Upper Palaeolithic (40,000 to 14,000 years), cave art with animals appears.
Fig 2 a) Lascaux, "Chinese Horse," 22,000-17,000 years ago. b,c) Lascaux, Hall of the Bulls, 22,000 – 17,000 years ago. Source: Clottes, 2008 .
cave art paintings have been found in France

Hall-1, Observer
Hall-1, Observer
Hall 1, Prof Naif Haddad
Ananda Majum...
Ananda Majumdar - H1
Hall 1, Subhashi...
Hall 1, Subhashish Dey
Hall 1, Dr.Daljit Kaur
Hall 1, Rima BO...
Hall 1, Rima BOUKER...
Orijinal Ses: Kapalı
Kaydediliyor...
Canadian Culture
Most Canadians are casual in dress and language
people are deemed equal
Canadians are highly aware of their responsibility to the community
Being on time is highly valued in Canada. Punctuality is a sign of respect
This trait often manifests itself through politeness, punctuality, tolerance and social order

CONTENTS

LAHMÎLERİN ARAP EDEBİYATINA ETKİSİ

Doç. Dr. Esat AYYILDIZ
Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-8067-7780

ÖZET
Lahmîler veya Benû Lehm, İslam öncesinde Irak'ın Hîre şehrini başkent ilan ederek takriben üçüncü ve yedinci yüzyıllar arasında üç asır hüküm sürmüş yarı bağımsız bir Arap monarşisidir. Sâsânîlerin vassal devleti olan Lahmî Krallığı, yönettikleri uydu devletleri sayesinde, İslam öncesi Arap dünyasında baskın bir siyasî, askerî ve kültürel güç olarak tarihe geçmiştir. Bilhassa Hîre antik kenti, İslam öncesi Arap edebiyatının gelişiminde önemli bir kültürel merkez olarak temayüz etmiştir. Öyle ki İslam öncesi Arap şairleri tarafından büyük bir beğeniye mazhar olan bu kent, kadim Arap edebiyatında özellikle güzel havasıyla şöhret kazanmıştır. Bu etkili askerî ve siyasî faaliyetler, henüz filizlenmekte olan Arap entelektüel gelenekleri üzerinde kaçınılmaz olarak büyük bir etki bırakmıştır. Lahmîlerin çeşitli münasebetlerle Arap şairleriyle kurdukları iletişim, İslam öncesi Arap şiirindeki en önemli gelişmelerden biri olarak nitelendirilebilir. Lahmîler, Arabistan'ın pek çok yerinden gelen şairlerle gerek müspet gerekse menfi ilişkilere özne olmuştur. Bu çalışmada, Lahmî hanedanlığının Arap edebiyatında, bilhassa da kadim Arap şiiri üzerinde bıraktığı etki mercek altına alınacaktır. Nitekim klasik Arap edebiyatının özgün eserleri incelendiğinde, Lahmîlere veya onlarla ilişkili konulara pek çok atfın yapıldığı gözlemlenmektedir. Dil ve edebiyatın gelişmesinde, müesses devlet nizamının son derece etkili bir rolünün olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kadim medeniyetin Arap edebiyatının tarihî seyrini ne surette değiştirdiğini tespit etmek önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, gerek klasik gerekse modern kaynakların ışığında, mezkûr etkinin bilimsel bir metotla saptanmasını amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Klasik Arap Şiiri, Lahmîler, Hîre, İslam Öncesi Arap Şairleri.

THE EFFECT OF LAKHMIDS ON ARABIC LITERATURE

ABSTRACT
The Lakhmids or Banū Lakhm were a semi-independent Arab monarchy that ruled for about three hundred years between the third and seventh centuries, by declaring the city of al-Ḥīra in pre-Islamic Iraq as its capital. The Lakhmid Kingdom, the vassal state of the Sassanids, went down in history as a dominant political, military, and cultural power in the pre-Islamic Arab world thanks to the satellite state they ruled. In particular, the ancient city of al-Ḥīra stood out as an important cultural center in the development of pre-Islamic Arabic literature. This city, which was admired by pre-Islamic Arab poets, gained fame in ancient Arabic literature, especially with its beautiful weather. These influential military and political activities inevitably had a great impact on the burgeoning Arab intellectual traditions. The communication of Lakhmids with Arab poets on various occasions can be described as one of the most important events in pre-Islamic Arabic poetry. The Lakhmids have established both positive and negative relations with poets from many parts of Arabia. This study will examine the impact of the Lakhmid dynasty on Arabic literature, especially on ancient Arabic poetry.

Because when the original works of classical Arabic literature are examined, it is observed that many references have been made to the Lakhmids or to the subjects related to them. Considering the highly effective role of the established state system in the development of language and literature, it is important to determine how this ancient civilization changed the historical course of Arabic literature. Therefore, this research aims to determine the aforementioned effect with a scientific method in the light of both classical and modern sources.
Keywords: Arabic Language and Literature, Classical Arabic Poetry, Lakhmids, al-Ḥīra, Pre-Islamic Arab Poets.

GİRİŞ

Lahmîler veya Benû Leḫm, takriben üçüncü ve yedinci yüzyıllar arasında, Irak'ın Hîre kentini başkent ilan ederek hüküm sürmüş bir Arap kabile hanedanlığıdır. Sâsânîlerin tabisi olarak yönettikleri yarı bağımsız devletleri sayesinde, İslam öncesi Arap dünyasında baskın bir siyasî, askerî ve kültürel güç olarak iktidarda kaldıkları yaklaşık üç asırda Arap tarihini derinden etkilemişlerdir. Bilhassa Hîre antik kenti, İslam öncesi Arap edebiyatının gelişiminde önemli bir merkez olarak temayüz etmektedir. Öyle ki Câhiliye şairleri tarafından büyük bir beğeniye mazhar olan bu kent, kadim Arap edebiyatında özellikle güzel havasıyla şöhret kazanmıştır. Hatta bir darbımesel, burada geçirilecek bir gün ve gecenin, bir yıl boyunca kullanılacak ilaçtan daha iyi olduğunu öne sürmektedir. Lahmîlerin Sâsânîlerle ilişkisi ve Hîre'nin coğrafi konumu, Lahmî krallığının Arap tarihindekini yönünü belirleyen önemli etkenlerdir. Tüm Araplar gibi özgürlüklerine düşkün olan Lahmîler, dönemin siyasî konjonktürünün etkisiyle arzu ettikleri tam bağımsızlığa ulaşamamıştır. Ne var ki onların bu statüsü, Lahmî hükümdarlarının Arap kabileleri üzerindeki etkisini küçültmemiştir. Sâsânîlerin Arap halklarıyla aralarında meydana gelen muhtelif sorunların çözümünde bu vassal devletin yardımlarından istifade etmesi, Lahmîlerin Arap yurdundaki etkinliğini daha resmi bir zemine oturtmuş olmalıdır. Örneğin; Lahmî Krallığı Arap Yarımadası'ndan gelecek bedevi akınlarına karşı öncü bir garnizon görevi üstlenmiş, Sâsânîlerin Arabistan'daki etki alanlarının koruyuculuğunu uhdesine almış, Doğu Roma ve onların vassal devleti olan Ġassânîlere karşı askerî destek sağlamış ve bölgenin ticarî çıkarlarını muhafaza etmiştir.[1] Dolayısıyla bu geniş askerî ve siyasî faaliyet alanı, henüz filizlenme aşamasındaki Arap entelektüel hayatı üzerinde kaçınılmaz olarak büyük bir etki bırakmış olmalıdır.

Bu çalışmada, Lahmî hanedanlığının Arap edebiyatında, bilhassa da kadim Arap şiiri üzerinde bıraktığı etki mercek altına alınacaktır. Nitekim klasik Arap edebiyatının özgün eserleri incelendiğinde, Lahmîlere veya onlarla ilişkili konulara pek çok atfın yapıldığı gözlemlenmektedir. Dil ve edebiyatın gelişmesinde, müesses devlet nizamının son derece etkili bir rolünün olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kadim medeniyetin Arap edebiyatının tarihî seyrini ne surette değiştirdiğini tespit etmek önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, gerek klasik gerekse modern kaynakların ışığında, mezkûr etkinin bilimsel bir metotla saptanmasını amaçlamaktadır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Lahmî hanedanlığının entelektüel eğilimleri ve onların idaresi altında dikkat çekici bir kültür merkezi haline gelen Hîre kent kültürü, bu krallığı düşman saldırıları karşısında kullanılmak üzere tesis edilmiş bir tampon devlet olmanın hayli ötesine taşımaktadır.

[1] Irfan Shahid, "Lakhmids", *The Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill, 1986), 5/632-634; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal fî târîḫi'l-'Arab ḳable'l-İslâm* (Bağdat: Sâ'adet Câmi'atu Baġdâd alâ Neşrihi, 1413/1993), 3/158.

Öyle ki Lahmî ileri gelenlerinin ve edebiyat hususunda onlarla aynı değerleri paylaşan muasır muhaliflerinin Arap şiirinin gelişimi hususunda ihdas ettiği tesir son derece büyüktür. Lahmîler Irak'ın ziraata uygun mıntıkalarında ikamet etmelerinden mütevellit, tarım ve hayvancılıkla iştigal etmelerinin yanı sıra, kültürel alışverişin en hızlı ve verimli şekilde gelişim göstermesine olanak sağlayan ticaret sahasında da varlık göstermeye muvaffak olmuşlardır. Gerekli alt yapının tesisiyle her sene düzenli olarak Hîre'de tertiplenen panayıra, pek çok Arap yerleşim biriminden, hatta İran ve Hindistan gibi farklı demografik yapıya sahip ülkelerden dahi kervanlar katılım sağlamıştır. Hîre iktisadi bir cazibe merkezi olmasından dolayı, Arap dili ve edebiyatını da besleyen bir kültür merkezi haline gelmiştir. Hîre'de Arapçanın, Arap edebiyatının ve Arap yazısının büyük bir gelişime gösterdiği tespit edilmektedir. Bu gelişimin büyük ölçüde şiir sanatı kapsamında gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Nitekim şiir sanatına düşkün olan Lahmî hükümdarlarının hami kimliğiyle dönemin Arap şairlerini himaye ettikleri bilinmektedir. Lahmî hükümdarları İslam öncesinde faaliyet gösteren pek çok Arap şairini saraylarında ağırlamış, şairlere sağladıkları maddi-manevi desteklerle Arap şiirinin gelişimini sağlam temeller üzerine oturtmuştur.[2] Bu dönemde Lahmî ve Ġassânî saraylarında, tanınmış Arap şairlerinin sağladıkları şairlik hizmetleri karşılığında yüklü bahşişler aldıkları ve bu gelirleri sayesinde zengin bir yaşantı sürdükleri rivayet edilmektedir.[3] Dolayısıyla Lahmîlerin şiir sanatının gelişimine sağladığı birincil katkının maddi destek olduğunu söylemek mümkündür.

Lahmîlerin çeşitli münasebetlerle Arap şairleriyle kurdukları iletişim, İslam öncesi Arap şiirindeki en önemli gelişmelerden biri olarak nitelendirilebilir. Lahmîler ve onların kültürel muhiti, Arabistan'ın pek çok yerinden gelen şairlerle gerek müspet gerekse menfi ilişkilere özne olmuştur. Eski Arap şiiri incelendiğinde, Lahmîlerin şiirlere çeşitli perspektiflerden konu edildiği gözlemlenmektedir. Örneğin; bu bağlamda şairler Lahmî ileri gelenlerini methettikleri beyitler nazmetmiş veya onların hatıralarını vefatlarının ardından mersiyelerinde ölümsüzleştirmiş, kimi zamansa aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar nedeniyle onları hicvetmiştir. Arap şairlerin Lahmî krallığındaki etkinliği son derece tesirlidir. Hatta kimi zaman Hîre tahtına tayin edilecek yeni kralın belirlenmesinde, şairlerin Fars hükümdarına tavsiyede bulunduğu ve kendi arzuladıkları kişinin atanmasını sağladıkları dahi vakidir. Elbette bu siyasî dengeler kimi zaman şairlerin aleyhine dönebilmekte, hatta öldürülmeleriyle bile sonuçlanabilmektedir. İslam öncesinde nazmedilen manzumelerde, Lahmîlerin siyasî ve askerî faaliyetlerine ilişkin bazı tarihî detaylara tesadüf etmek de mümkündür. Öyle ki Lahmîlerin düşmanlarıyla giriştiği önemsiz çatışmaların dahi bazen şiirlere konu edildiği gözlemlenmektedir. Lahmîlerin rakipleriyle, kendi otoritelerini tanımayan kişilerle veya kendilerine vergi vermeyi kabul etmeyen kabilelerle nasıl mücadele ettikleri, dönemin şiirlerinde anlatılmaktadır. Dolayısıyla Lahmîlerin siyasî faaliyetlerinin Arap şiirini derinden etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Lahmî hanedanlığının etrafında şekillenen edebî faaliyetler, genellikle kaside formundaki şiirler ve *Eyyâmu'l-'Arab* anlatılarıdır. Kabile bağlarıyla yakından ilişkili olan bu edebî ürünler, İslam'ın tebliğ olduğu günlerde de popülerliğini korumayı başarmış ve gelecek kuşakların şiir ve tarih yazıcılığına ilham vermiştir. Benzer şekilde şairlerin Lahmî idaresindeki yaşama yahut Hîre kentinin sağladığı olanaklara değinen şiirlerine rastlamak da mümkündür. Diğer bir deyişle Lahmîlerin etrafında dönen şiirlerin yanı sıra, Hîre'yi ve bu kentin başlıca mekânları ile imkânlarını öven şiirler de nazmedilmiştir.

[2] Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 64.
[3] Muhammed Mahmut Olçun, "Cahiliye Döneminin Meşhur Üç Medîh Şairi en-Nâbiğa, Zuheyr ve el-'Aşâ", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi* 4/1 (2022), 3.

Nestûrîlerin kilise ve manastırlarına yapılan atıflar, bu manzumelerin özellikle dikkat çekici unsurları arasındadır. Şiirlerde, görkemli yerleşkeler, meyhaneler, suyolları ve kırsal muhit için de sık sık övgüler bulunmaktadır.[4]

İslam öncesi dönemde faaliyet göstermiş pek çok seçkin şairin divanında, Hîre hükümdarlarına adanmış methiyelere rastlamak mümkündür. Belagat ve fesahat alanında gösterdikleri başarılar göz önünde bulundurulduğunda, en-Nâbiġa eẕ-Ẕubyânî (ö. 604 [?]), Ḥassân b. S̱âbit (ö. 60/680 [?]), el-Munaḫḫal el-Yeşkurî (ö. 607 [?]), ʻAdî b. Zeyd (ö. 600 [?]) ve ʻAbîd b. el-Ebraṣ (ö. 555 [?]) birinci derece şairler arasında sayılmalıdır. Edebiyat kitapları, şairlerle Lahmîler arasında vuku bulan hadiselere ilişkin birçok menkıbeyi ihtiva etmektedir.[5] Mezkûr isimlerin Arap edebiyatındaki önemi göz önünde bulundurulduğunda, Lahmîlerin rakipleri karşısında dönemin en seçkin şairlerini kendi saflarına çekmeyi başardığını söylemek mümkündür.

Lahmîlerin malik olduğu refah seviyesi, onların şairlerin teveccühünü kazanmasını sağlayan en önemli hasletleri olmuş, hatta Lahmîlerin refahı darbımesel haline gelmiştir. Elbette bununla birlikte Lahmîlerin methiye şairlerine harcadığı giderler, kendi ünlerinin pekişmesine büyük oranda katkı sağlamıştır. Buna mukabil Lahmî hükümdarlarının sergilediği despotluklar da onlar hakkındaki anlatıların bir parçası olmuş, hatta onlarla etkileşime geçen birkaç şair, Lahmîlerle aralarındaki anlaşmazlığın bedelini canlarıyla ödemiştir. ʻAmr b. ʻAmmâr (ö. [?]), ʻÂbîd b. el-Ebraṣ ve Ṭarafe b. el-ʻAbd (ö. 564 [?]) bu bağlamda zikredilebilir.[6] Lahmî hükümdarlarının şairlerin katli hususunda emir vermekten çekinmeyen pervasız tutumları, insanların zihninde kaçınılmaz olarak bir takım hoşnutsuzlukları beslemiş olmalıdır. Lahmîlerin Arap şairlerinden bazılarını öldürmesine mukabil olarak bu durumun tam zıddına şahit olmak da mümkündür. Örneğin; meşhur muallaka şairi ʻAmr b. Kuls̱ûm (ö. 584 veya 600), annesi Leylâ'yı küçük düşürmeyi planlayan Lahmî Hükümdarı Amr b. Hind'i (ö. 570 [?]) öldürmüştür.[7] Çeşitli münasebetlerle Lahmîlerle etkileşime giren diğer mühim şairler arasında, İmru'u'l-Ḳays (ö. 540 [?]), Zuhayr b. Ebî Sulmâ (ö. 609 [?]), Ḥâtim eṭ-Ṭâ'î (ö. 578 [?]), el-Ḥâris̱ b. Ḥillize (ö. 570 [?]) ve Lebîd b. Rebîʻa (ö. 661 [?]) gibi büyük isimler sayılabilir. Lahmîlere ilişkin günümüze ulaşan şiir mirası, genel itibariyle mevsuk yani orijinal kabul edilmektedir. Nitekim Lawrence I. Conrad gibi mühim oryantalistler bu şiirlerin pek küçük hadiselere ve sayısız ayrıntıya işaret etmesini bir dayanak kabul etmekte ve böylesi bir detaylandırmanın sonraki asırlarda girişilen bir sahtecilikle bağdaştırılamayacağını düşünmektedir.[8] Ne var ki bu durum, mezkûr şiirlerin tamamının güvenilir olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Bilhassa bilgi aktarımının büyük ölçüde sözlü geleneğe dayandığı İslam öncesi Arap şiirlerinde, güvenilirlik meselesi daima tartışılagelen bir çıkmaz olmuştur. Sonraki yıllarda geçmiş şairlere kendi şiirlerini atfeden sahtekârların şiirlerini fazla detaylandırmayacağı iyimser bir varsayımdır.

---

[4] bk. İbn Ḳuteybe, *eş-Şiʿr ve'ş-şuʿarâʾ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kâhire: Dâru'l-Meʿârif, ts.), 1/228; M. J. Kister, "Al-Ḥīra: Some Notes on Its Relations with Arabia", *Arabica* 15/2 (1968), 162; Lawrence I. Conrad, "Lakhmids", *Encyclopedia of Arabic Literature,* ed. J. S. Meisami vd. (Londra-New York: Routledge, 1998), 2/462-463; Lawrence I. Conrad, "Ḥîra", *Encyclopedia of Arabic Literature,* ed. J. S. Meisami vd. (Londra-New York: Routledge, 1998), 1/288; Beatrice Forbes Manz, *Nomads in the Middle East* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 34.

[5] M. Şemşettin Günaltay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006), 222.

[6] José Ramírez del Río, "al-Mundir de Hira y La lotería de Babilonia", *Variaciones Borges* 16 (2003), 72.

[7] ʻAbdu'l-Fettâḥ ʻAbdu'l-Muḥsin eş-Şaṭṭî, *Şuʻarâ'u İmârati'l-Ḥîra fî'l-ʻAṣri'l-Câhilî* (Kâhire: Dâru Ḳibâ' li'ṭ-Ṭibâʻa ve'n-Neşr ve't-Tevzîʻ, 1998), 26.

[8] Conrad, "Lakhmids", 2/462-463.

Ancak İslam egemenliğiyle birlikte bölgedeki eski siyasî dengelerin değişmesi ve geçmiş dönemlerin hükümdarlarının öneminin silikleşmesi, sahtekârların bu konuda fazla mesai harcamak istemeyecekleri varsayımını desteklemektedir.

Lahmîlerin Arap şiir sanatı üzerindeki etkisi somut şekilde gözlemlenebilmektedir; ama onların Arap nesrini veya Arap yazı kültürünü ne derece etkilediği hususunda kesin bir yargıya varmak daha zordur. Ne var ki Lahmîlerin Arap yazı geleneğinin gelişmesine katkı sağlamış olduğunu düşünmek mümkündür. Örneğin; Lahmî hükümdarı Amr b. Hind'in validesi Hind tarafından Hîre'de tesis edilen kilisenin Arapça kitabeler ihtiva ettiği bilinmektedir. Ayrıca Arap Hristiyanlarının Tevrat ve İncil'i İslam öncesinde kendi dillerine çevirmiş olabilecekleri tahmin edilmektedir.[9] Lahmîler Arabistan'ın çeşitli mıntıkalarında Hristiyanlığın yayılmasından sorumludur; lakin bu misyonerlik sürecinde sadece dinlerini yaymamışlar, aynı zamanda yazı sanatının yayılmasına da öncülük etmişlerdir. Bazı rivayetler, nüktedanlıkla Kureyş'in yazı sanatını ve zındıklığı Hîre'den öğrendiğini aktarmaktadır.[10]

Lahmîlerin bazı Arap atasözlerine ilham vermelerinin yanı sıra, bu kayıp medeniyetin, göçebe Arap kabilelerinin yazılı kaynaklara erişimi için bir koridor oluşturmuş olabileceğini düşünmek mümkündür. Nitekim Doğu Hristiyan manastırlarının bünyelerinde düzenli olarak kitap koleksiyonları muhafaza ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, dönemin önemli bir Hristiyanlık merkezi olan Hîre'de de durumun bundan farklı olduğunu düşünmek için bir gerekçe yoktur. Hîre o dönemde Doğu Suriye okulunun ve aktif dinî siyasete katılan piskoposların bulunduğu bir yerdir. Buna mukabil olarak Hîre'nin Arap yazısının ilk geliştirildiği yer olduğu da söylemektedir. Üstelik bazı kayıtlar, kentteki entelektüel faaliyetlerinin mevcudiyetini desteklemektedir. Ayrıca Lahmî egemenliği altında, ilkel de olsa bir tarih geleneğinin şekillendiğini düşünmek mümkündür. Bu düşüncenin en önemli dayanağı, İslam sonrasında dahi bu krallığın tarihine ilişkin bazı detayların aktarılmış olmasıdır. Hîre'deki kilise ve manastırların Lahmîler hakkında soy ve kronolojik bilgileri kaydeden kitapları ihtiva ettiği rivayet edilmektedir. Ne var ki bu kayıtların büyük olasılıkla Süryanice yazılmış Nestûrî eserleri olduğu öne sürülmektedir. Ancak mezkûr eserlerin Arapça olması da tamamen ihtimal dışı değildir. Bu dilsel farklılık gerçekten söz konusuysa dahi Hîre muhitinin Arap nesir kültürünün gelişiminde önemli bir kültür merkezi olmadığı düşünülmemelidir. Nitekim Arapların bu eserlerden çeviriler veya dinletiler yoluyla istifade etmiş olması mümkün görünmektedir. Örneğin; bu eserlerin etkisinin Hamza el-İşfehânî (ö. 360/971 [?]) gibi yazarların eserlerinde bulunan Lahmîler hakkındaki ayrıntılı bilgilerde görülebileceği düşünülmektedir.[11]

Lahmî Krallığı altıncı yüzyılda Ġassânîler tarafından yapılan birkaç ciddi akınla birlikte eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Son ve en ünlü Lahmî hükümdarı olan III. en-Nu'mân b. el-Munẕir, güçlü bir idarecilik örneği sergilemiş ve egemenliğine karşı çıkan Arap boylarını dizginlemeyi başarmıştır. Onun iktidarında Hîre'nin kültürel önemi daha da artmıştır. Ne var ki Sâsânî Kisrası Perviz, en-Nu'mân'dan kızını kendisine göndermesini istemiş, talebine olumsuz yanıt alınca da en-Nu'mân'ı 602 senesinde katlettirmiştir. Onun ölümüyle birlikte Lahmî yönetimi resmen sona ermiştir. Öte yandan Lahmîlerin saltanatlarını kaybetmesi, Hîre kentinin önemini hemen yitirdiği anlamına gelmemektedir. Öyle ki 630'larda Müslüman Arapların Sâsânî etkisindeki Irak'ı fethetmeleriyle birlikte, Hîre takriben üç yüzyıl kadar kültürel önemini kısmi şekilde korumayı başarmıştır.

---

[9] Aida Qasımova, *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər* (Bakü: Qasımova A.Ş., 2019), 22.
[10] Muhammed Mebrûk Nâfi', *Aṣr mâ ḳable'l-İslâm* (York House: Hindâvî, 2018), 122.
[11] Philip Wood, "Al-Ḥīra and Its Histories", *Journal of the American Oriental Society* 136/4 (2016), 798; Conrad, "Ḥîra", 1/288; Conrad, "Lakhmids", 2/462-463.

Ne var ki Hîre yakınlarında Kûfe'nin kurulması, bu kadim kültür merkezinin canlılığını yitirmesine sebebiyet vermiştir. Böylelikle bir zamanlar Lahmîlerin görkemli merkezi olan Hîre hem önemini yitirmiş hem de küçülmüştür. Netice itibarıyla Arap şairleri artık, mazinin kudretli hükümdarlarının iftiharla inşa ettirdikleri el-Ḫavernaḳ ve es-Sedîr gibi bir zamanların görkemli yapılarının kalıntılarını betimlemeye koyulmuşlardır.[12]

SONUÇ

Irak'ın meşhur Hîre şehrini başkent ilan ederek takriben üç yüz yıl hüküm süren Lahmîler, Sâsânîlerin vassal devleti olmalarına karşın, İslam öncesi Arap tarihine yön vermiş, Arap dili ve edebiyatının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Nitekim şiir sanatını takdir eden ve bu sanatı etkin bir propaganda aracı olarak kullanan Lahmî hükümdarları, etkili bir kültür merkezi haline getirdikleri Hîre'de pek çok seçkin şairi ağırlamış, onlara sundukları ödül ve bahşişlerle dönemin en tanınmış şairlerinden bazılarını kendi saflarına çekmeyi başarmıştır. Lahmîlerin Arap edebiyatının gelişimine sağladıkları en büyük katkı, şairleri maddi yönden desteklemiş olmalarıdır. Büyük sıçramalar yapmak için maddî imkânlara gereksinim duyan şiir sanatı, Lahmîlerin siyaset gündeminden en iyi şekilde istifade ederek gelişimini hızlandırmıştır. Arabistan'ın çeşitli mıntıkalarından Hîre'ye gelerek Lahmîlere şiir hizmeti sunan şairler, nazmettikleri manzumelerde Lahmî ileri gelenlerini methetmiş veya vefat eden büyüklerinin hatıralarını mersiyeleriyle ölümsüzleştirmiştir. Bu şiirlerde Lahmîlerin iştirak ettiği ufak çatışmalar dahi yeri geldiğinde konu edilmiş, *Eyyâmu'l-'Arab* kapsamındaki anlatılar ile kaside formundaki canlılık, gelecek kuşakların şiir ve tarih yazıcılığına esin kaynağı olmuştur. Lahmîleri ve onların icraatlarını yüceltmekle sınırlı kalmayan şairler, dizelerinde Hîre'yi ve kentin saray, kilise, manastır, meyhane ve suyolları gibi çeşitli yapılarını da betimlemişlerdir.

Arap edebiyat tarihinde Lahmîler hakkındaki tüm referansların olumlu olduğunu söylemek elbette mümkün değildir. Nitekim dönemin siyasî ve kişisel ilişkilerindeki anlaşmazlıklar sebebiyle, Lahmî yöneticilerinin pek çok şairle anlaşmazlığa düştüğü günümüze ulaşan rivayetler arasındadır. Dolayısıyla bazı Lahmî yöneticilerinin despot tutumlarının onlar hakkındaki anlatıların bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin; Lahmî hükümdarları anlaşmazlık yaşadıkları bazı şairlerin katledilmesinin azmettiricileri olarak kaydedilmektedir. Buna mukabil bazı Arap şairlerinin de Lahmî hükümdarlarına düşmanlık beslediği ve onları hicvettiği gözlemlenmektedir. Hatta dönemin meşhur şairlerinden birisi tarafından öldürülen bir Lahmî hükümdarına rastlamak dahi mümkündür. Lahmîlerin eski Arap şiirindeki yansımaları hem müspet hem de menfi yönlere sahip olsa da onların dönemin şairlerinde uyandırdığı şiir söyleme arzusu, Arap şiirinin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Lahmîlerin Arap şiirindeki tesirlerinin somut ve kolay anlaşılır olmasına rağmen, onların Arap nesrine nasıl etki ettiklerini tespit etmek çok daha zordur. Lahmîlerin bazı Arap darbımesellerine ilham vermiş olmalarının ötesinde, nesir sanatına çok daha mühim katkılarının olmuş olması imkân dâhilindedir. Örneğin; Lahmîler tarafından inşa ettirilen bazı yapılarda Arapça kitabelerin bulunduğu bilinmekte yahut Hîre'deki manastırlarda bulunduğu öne sürülen bazı kitapların rivayetlerine rastlanmaktadır. Ayrıca Hîre merkezinde belirli bir tarihçilik anlayışının geliştiği öne sürülmektedir. Muhtemelen tüm rivayetler arasında en dikkat çekici olanı, Lahmîlerin Arabistan'da Hristiyanlığı yayarken Arap yazısının yayılmasına da öncülük ettiklerine ilişkin söylentilerdir.

---

[12] İbn Receb el-Ḥanbelî, *Leṭâ'ifu'l-me'ârif fîmâ li-Mevâsimi'l-'âm mine'l-veẓâ'if*, thk. Yasim Muhammed es-Sevvâs (Şam-Beyrut: Dâru İbn Keşîr, 1420/1999), 75-76; Conrad, "Lakhmids", 2/462-463.; Conrad, "Ḥîra", 1/288.; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, 62-63.

Tarihin bu kısmında yaşananlar tamamen bilinmese de Lahmîlerin göçebe Arapların bilgiye ve dış dünyaya erişimi için önemli bir koridor oluşturmuş olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bunlara rağmen, Lahmîlerin Arap edebiyatındaki en önemli etkilerinin şiir sanatına kazandırılan canlılıkta aranması daha doğru görünmektedir.

KAYNAKÇA

Ali, Cevâd. *el-Mufaṣṣal fî târîḫi'l-'Arab ḳable'l-İslâm.* 10 Cilt. Bağdat: Sâ'adet Câmi'atu Baġdâd alâ Neşrihi, 2. Basım, 1413/1993.

Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2014.

Conrad, Lawrence I. "Ḥîra". *Encyclopedia of Arabic Literature.* 1/288. ed. J. S. Meisami vd. Londra-New York: Routledge, 1998.

Conrad, Lawrence I. "Lakhmids". *Encyclopedia of Arabic Literature.* 2/462-463. ed. J. S. Meisami vd. Londra-New York: Routledge, 1998.

el-Ḥanbelî, İbn Receb. *Leṭâ'ifu'l-me'ârif fîmâ li-Mevâsimi'l-'âm mine'l-veẓâ'if.* thk. Yasin Muhammed es-Sevvâs. Şam-Beyrut: Dâru İbn Keẟîr, 5. Basım, 1420/1999.

Günaltay, M. Şemşettin. *İslâm Öncesi Arap Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.

İbn Ḳuteybe. *eş-Şiʿr ve'ş-şuʿarâʾ.* 2 Cilt. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kâhire: Dâru'l-Meʿârif, ts.

Kister, M. J. "Al-Ḥīra: Some Notes on Its Relations with Arabia". *Arabica* 15/2 (1968), 143-169.

Manz, Beatrice Forbes. *Nomads in the Middle East.* Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

Nâfi', Muhammed Mebrûk. *Aṣr mâ ḳable'l-İslâm*. York House: Hindâvî, 2018.

Olçun, Muhammed Mahmut. "Cahiliye Döneminin Meşhur Üç Medîh Şairi en-Nâbiğa, Zuheyr ve el-'Aşâ". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi* 4/1 (2022), 1-17. https://doi.org/10.55036/ufced.1091010

Qasımova, Aida. *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər.* Bakü: Qasımova A.Ş., 2019.

Ramírez del Río, José. "al-Mundir de Hira y La lotería de Babilonia". *Variaciones Borges* 16 (2003), 69-78.

Shahid, Irfan. "Lakhmids". *The Encyclopaedia of Islam.* 5/632-634. Leiden: E. J. Brill, 1986.

eş-Şaṭṭî, 'Abdu'l-Fettâḥ 'Abdu'l-Muḥsin. *Şu'arâ'u İmârati'l-Ḥîra fî'l-'Aṣri'l-Câhilî.* Kâhire: Dâru Ḳibâ' li'ṭ-Ṭibâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1998.

Wood, Philip. "Al-Ḥīra and Its Histories". *Journal of the American Oriental Society* 136/4 (2016), 785-799.

REF **:** Akademik Teşvik 26/09/2022

İLGİLİ MAKAMA

2. ULUSLARARASI ARKEOLOJİ, SANAT TARİHİ VE KÜLTÜREL MİRAS KONGRESİ 09-11 Eylül 2022 tarihleri arasında Şanlıurfa / Türkiye'de 8 farklı ülkenin (Türkiye-13, Diğer Ülkelerden-15) akademisyen/araştırmacılarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Kongre 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz edilir,
Saygılarımla

Dr. Kenan BEŞALTI
Organizing Committee Member